

Enemmän presidenttiä!

Suomalaisia kiinnostaa paluu
presidenttivetoiseen järjestelmään

Ilkka Haavisto
Tutkimuspäällikkö, EVA

ilkka.haavisto@eva.fi
@haavisto_ilkka
www.eva.fi

- Suomalaisista 51 prosenttia arvioi, että Suomeen sopisi entisen kaltainen presidenttivetoinen valtiojohdon malli, joka on nykyisin käytössä esimerkiksi Ranskassa.
- Valtaosa (80 %) suomalaisista pitää myös nykymallia sopivana. Enemmistö (60 %) torjuu mallin, jossa presidentille jäisi vain seremoniallinen rooli.
- Kaksi kolmasosaa (65 %) katsoo, että presidentillä pitäisi olla EU-asioissa vähintään melko paljon valtaa.
- Vain yhdeksän prosenttia suomalaisista kaventaisi presidentin valtaoikeuksia ja vahvistaisi eduskunnan ja hallituksen asemaa. 70 prosenttia torjuu presidentin valtaoikeuksien kaventamisen nykyisestä.

Tammikuun lopussa suomalaiset suuntaavat vaaliurnille valitsemaan tasavallan kolmattatoista presidenttiä, jonka toimikausi kestää 2020-luvun loppuun asti.

Suora kansanvaali tekee presidentistä suomalaisille tärkeän arvojohtajan ja kansakunnan keulakuvan. Sisäpolitiikan asioissa presidentin rooli on nykyisin pitkälti seremoniallinen, mutta presidentillä on yhä merkittävää valtaa ulkopoliittikan johtajana sekä puolustusvoimien ylipäällikkönä.

On kuitenkin mahdollista, että joidenkin vuosien päästä kaikki on toisin.

Presidentin valtaoikeuksia ja asemaa suhteessa hallitukseen ja eduskuntaan joudutaan arvioimaan uudelleen seuraavan presidentin toimikaudella, sillä nykyinen tehtävä ja vallanjako on tullut Suomen Nato-jäsenyyden myötä tienhaaraan. Pääministeri Petteri Orpo arvioi hallitusneuvotteluiden ollessa käynnissä, että valtaoikeuksia koskeva selvitys on luvassa tällä vaalikaudella.¹ Hallitusohjelmassa asiasta ei kuitenkaan vielä puhuttu.

Valtaoikeuksia koskevan uudelleenarvioinnin lopputuloksena eduskunta saattaa tyytyä viilaamaan tasavallan presidentin nykyistä ulko- ja turvallisuuspolitiikan johtajuutta ja sen suhdetta pääministerin rooliin paremmin sopivaksi. Toinen vaihtoehto on siirtää kaikkien ulkosuhteiden hoito presidentiltä pääministerille, jolloin presidentistä tulisi Saksan mallin mukainen, täysin seremoniallinen

valtionpäämies. Kolmaskin vaihtoehto on olemassa, mikäli poliittista tahtoa sen edistämiseen löytyy. Se on toimeenpanovallan palauttaminen presidentille ja siirtyminen takaisin presidenttijohtoiseen malliin, joka Suomessa oli käytössä ennen nykyistä perustuslakia ja on nykyisellään käytössä esimerkiksi Ranskassa.²

EVAn syksyn 2023 Arvo- ja asennetutkimuksessa suomalaisten näkemyksiä siitä, kuinka hyvin kukin edellä mainituista malleista sopisi Suomelle.³ Vertailun vuoksi rinnalle lisättiin neljäntenä mallina vielä puhtaan presidenttijohtoinen järjestelmä, joka on käytössä esimerkiksi Yhdysvalloissa. Kyselyssä mallit esiteltiin vastaajille seuraavasti:

a) Presidentti johtaa valtiota, nimittää hallituksen ja johtaa sitä itse (esim. Yhdysvaltojen malli)

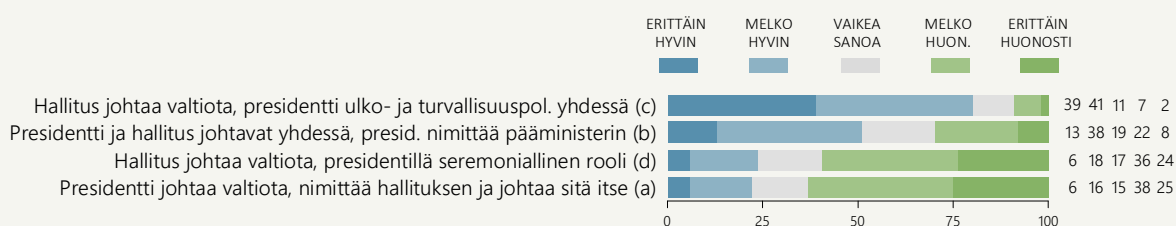
b) Presidentti ja hallitus johtavat valtiota yhdessä, presidentti nimittää pääministerin, jonka tulee nauttia parlamentin luottamusta. Presidentti voi tarvittaessa hajottaa parlamentin (esim. Ranskan malli)

c) Hallitus johtaa valtiota, presidentti kuitenkin johtaa ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa yhteistoiminnassa hallituksen kanssa (Suomen nykyinen malli)

d) Hallitus johtaa valtiota, presidentillä seremoniallinen rooli (esim. Saksan malli)

Tulokset (Kuvio 1) kertovat, että nykyistä vallanjakoa pidetään varsin laajalti Suomelle sopivana. 80 prosenttia arvioi, että Suomelle

Kuvio 1. Kuinka hyvin seuraavat vallanjaon mallit sopisivat Suomelle (tekstit lyhennetty, %)

(a) Presidentti johtaa valtiota, nimittää hallituksen ja johtaa sitä itse (esim. Yhdysvaltojen malli)

(b) Presidentti ja hallitus johtavat valtiota yhdessä, presidentti nimittää pääministerin, jonka tulee nauttia parlamentin luottamusta. Presidentti voi tarvittaessa hajottaa parlamentin (e. Ranskan malli)

(c) Hallitus johtaa valtiota, presidentti kuitenkin johtaa ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa yhteistoiminnassa hallituksen kanssa (Suomen nykyinen malli)

(d) Hallitus johtaa valtiota, presidentillä seremoniallinen rooli (esim. Saksan malli)

sopii hyvin nykyinen malli, jossa valtion johtaminen on hallituksen käsissä lukuun ottamatta ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa. Vain yhdeksän prosenttia pitää nykymallia Suomelle sopimattomana.

Nykymallia ei kuitenkaan pidetä ainoana mahdollisena vallanjakona Suomessa. Puolet (51 %) arvioi Suomelle sopivan hyvin myös Ranskan mallin tapaisen järjestelmän, jossa presidentin valtaoikeudet olisivat selvästi nykyistä laajemmat. Huonosti Suomelle sopivana tällaista mallia pitää kolme kymmenestä (30 %).

Muista toimeenpanovallan jaon malleista suomalaiset eivät erityisemmin innostu. Noin neljäsosa (24 %) pitää Saksan mallia Suomeen hyvin sopivana. Tässä mallissa presidentti on seremoniallinen ja lähes kokonaan vailla valtaa. 60 prosenttia pitää tällaista mallia Suomeen huonosti sopivana.

Samankaltaisen vastaanoton saa Yhdysvaltojen malli, jossa eduskunnan rooliksi jäisi budjettivalta sekä lainsäädäntötyö ja presidentti ottaisi johtakseen toimeenpanovallan ja nimeäisi haluamansa hallituksen. Reilu viidesosa (22 %) pitää Yhdysvaltojen mallia Suomelle sopivana, ja 63 prosenttia pitää sitä epäsozivana.

Vaikka nykyisen vallanjaon katsotaan istuvan Suomeen hyvin, suomalaisten sitoutuminen siihen ei ole ehdotonta. Nykymallia Suomelle erittäin hyvin sopivana pitävien osuus jää 39 prosenttiin. Huomio kiinnittyy myös Ranskan mallin verraten laajaan ja Saksan mallin vähäiseen suosioon.

Tämä tarkoittaa, että mikäli tasavallan presidentin valtaoikeuksia lähdetäisiin Suomessa lähivuosina olennaisesti muuttamaan, kansalaismielipiteen näkökulmasta ainoa toivottava suunta olisi niiden kasvattaminen. Suomalaiset vierastavat ajatusta täysin seremoniallisesta presidentistä. Paluu vahvempaan presidentinvaltaan on puolestaan vaih-

toehto, jota suomalaiset eivät sulje pois. Vain kahdeksan prosenttia pitää sitä Suomelle erittäin huonosti sopivana.

Enemmistöt nykyisten kolmen suurimman puolueen, kokoomuksen (58 %), perussuomalaisten (55 %) ja SDP:n (55 %) äänestäjistä pitävät nykyistä vahvempaa presidenttiä Suomelle sopivana mallina (ks. Kuvioliite). Muita eduskuntapuolueita äänestävien kannat ovat hieman varautuneempia.⁴ Selkeämpää nihkeyttä vahvempaa presidenttiä kohtaan kuitenkin osoittavat vain vasemmistoliittoa äänestävät (31 %), joista sen sijaan lähes puolet katsoo Saksan mallin mukaisen seremoniallisen presidentin Suomelle sopivaksi.

Oma lukunsa ovat vihreitä äänestävät, jotka arvioivat luonteeltaan hyvin erilaiset Saksan (45 %) ja Ranskan (43 %) mallit sopivuudeltaan yhtä hyviksi. RKP:n ja keskustan kannattajat erottuvat muista poikkeuksellisen voimakkaalla sitoutumisellaan Suomen nykyiseen malliin.

Heistä jopa kaksi kolmasosaa pitää nykymallia Suomelle erittäin hyvin sopivana.

Ranskan mallin mukaisen vahvemman presidentin suosio on erityisen suurta naisten keskuudessa. Naisista 58 prosenttia pitää tällaista mallia Suomelle sopivana ja ainoastaan viidesosa (21 %) epäsozivana. Miesten suhtautuminen on paljon varautuneempaa. Heistä selvästi naisia pienempi joukko (46 %) innostuu Ranskan mallista ja yli kolmasosa (36 %) torjuu sen.

Nykyinen perustuslaki on ahdas

Oleellinen kysymys presidentin valtaoikeuksien kehittämisen kannalta on, miten kansalaiset näkevät presidentin valtaoikeuksien rajat. Arvo- ja asennetutkimuksessa tätä selvitettiin pyytämällä vastaajia arvioimaan

17 asian kohdalla, paljonko presidentillä pitäisi olla niissä valtaa.⁵

Tulokset (Kuvio 2) kertovat, että suomalaiset toivovat ulko- ja turvallisuuspolitiikan painottuvan vastedeskin presidentin toimivallassa, mutta valtaoikeuksiin kohdistuu myös toiveita tehtäväkentän laaventamisesta. Toisaalta kansalaisten arviot presidentille sopivasta vallasta ovat maltillisempia kuin edellisen presidentinvaalien alla vuonna 2018 (ks. Liitekuvio 1 analyysin lopussa).

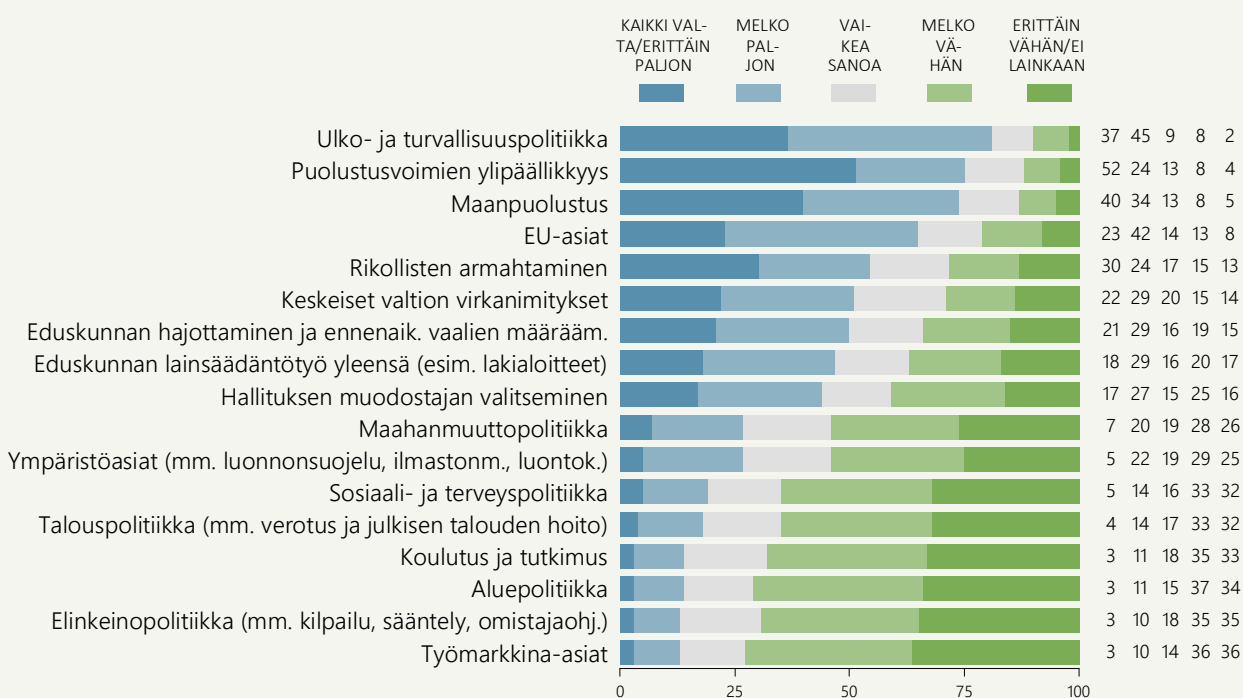
Kolmen kärjessä ovat presidentin olennaisimmat tehtäväalueet, ja niiden kohdalla presidentillä pitäisi suomalaisten valtaosan mukaan olla vähintään melko paljon valtaa. Ulko- ja turvallisuuspolitiikan kohdalla näin ajattelee 82 prosenttia suomalaisista, eivätkä kovin kauaksi jää puolustusvoimien ylipäällikkyyden (76 %) ja maanpuolustus (74 %).

Ulko- ja turvallisuuspolitiikan johtamisessa presidentin vallalla pitää suomalaisten

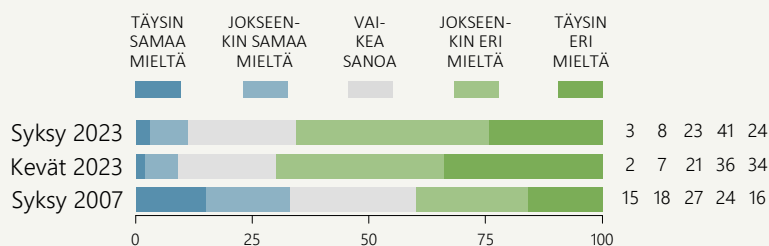
mielestä kuitenkin olla rajansa. Vain 37 prosenttia katsoo, että presidentillä pitäisi olla ulkopoliitikassa erittäin paljon valtaa. Puolustusvoimien ylipäällikkyyden kohdalla on toisin, sillä enemmistö (52 %) arvioi tasavallan presidentille kuuluvan siinä erittäin paljon valtaa, ja lähes neljäsosa (23 %) soisi presidentille asiassa kaiken vallan (ks. Liitekuvio 2 analyysin lopussa, josta löytyvät vastausjakaumat 7-luokkaisina).

EU-asioden kohdalla suomalaisten käsitys sopivasta vallanjaosta erkaantuu kuitenkin kauas perustuslaista. Perustuslain mukaan ”valtioneuvosto vastaa Euroopan unionissa tehtävien päätösten kansallisesta valmistelusta ja päättää niihin liittyvistä Suomen toimenpiteistä, jollei päätös vaadi eduskunnan hyväksymistä”.⁶ Presidentillä ei nykyisellään ole valtaa EU-asioissa. Silti kaksi kolmasosaa (65 %) katsoo, että presidentillä pitäisi olla EU-asioissa vähintään melko paljon valtaa, ja

Kuvio 2. Kuinka paljon valtaa presidentillä pitäisi olla seuraavissa asioissa/asiakokonaisuuksissa (luokkia yhdistetty, %)

Kuvio 3. ”Pääministerin tulisi johtaa Suomen ulkopoliittikkaa presidentin sijaan” (%)

vain reilu viidesosa (21 %) soisi presidentille niissä vähän tai ei lainkaan valtaa.

Kansalaisten näkemys osuu presidentin valtaoikeuksia koskevan kysymyksenasettelun ytimeen. EU:n yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka on ollut erittäin aktiivista viime vuosina, ja siitä päätettäessä valtiojohtajien keskusteluihin osallistuu pääministeri.

Rajanveto sen välillä, missä Eurooppa-politiikka loppuu ja ulkopoliittikka alkaa, on aina ollut jossain määrin veteen piirretty viiva. Nyt sitä ei välttämättä enää edes kannata yrittää piirtää, sillä esimerkiksi talous-, kauppa-, ympäristö- ja teknologiapoliittikka kietoutuvat yhä enemmän geopolitiikkaan, EU muodostaa yhteisiä kantoja suhteista Venäjään ja Kiinaan, ja kaiken kukkuraksi Euroopassa soditaan. EU-maiden yhteinen puolustus nojaa nykyisin virallisesti⁷ Natoon. Siellä valtiojohtajien neuvottelu- ja päivällispöydissä istuu ulkopoliittikkaa johtava presidentti, joka on lisäksi puolustusvoimien ylipäällikkö.

Mikäli ulkopoliittikan kaksoisjohtajuutta lähdetään purkamaan EU-asioiden näkökulmasta, on kansalaisten näkemys se, että pääministerin pitäisi väistää. Vain kymmenesosa (11 %) katsoo, että pääministerin tulisi johtaa Suomen ulkopoliittikkaa presidentin sijaan, ja kaksi kolmasosaa (65 %) pitäisi ulkopoliittikan valtion presidentillä (Kuvio 3).

Valta karsittu liikaa

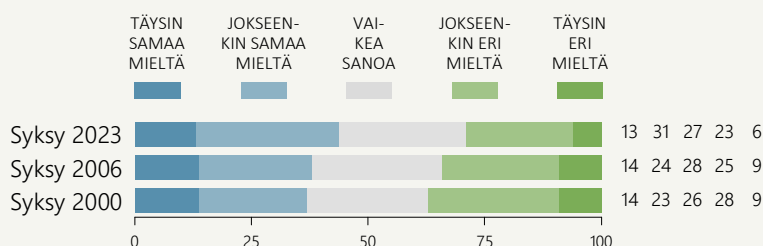
Ulko- ja turvallisuuspolitiikan lisäksi suomalaiset katsovat, että presidentillä pitäisi olla sananvaltaa myös sisäpolitiikassa. Käytännössä kaikissa kysytyissä asioissa suomalaiset ovat taipuvaisia antamaan presidentille ainakin hieman valtaa (ks. Kuvio 2 edellä).

Presidentin ei kuitenkaan odoteta liiemmin osallistuvan sisäpolitiikan varsinaisten asiakysymysten hoitoon, sillä presidentille niissä edes melko paljon valtaa toivovien osuudet jäävät vaatimattomiksi. Korkeimmillaan ne ovat maahanmuuttopolitiikan (27 %) ja ympäristöasioiden (27 %) kohdalla, mutta kutistuvat alle viidesosaan sosiaali- ja terveyspolitiikassa, talouspolitiikassa, koulutus- ja tutkimusasioissa, aluepolitiikassa, elinkeinopolitiikassa ja työmarkkina-asioissa.

Sen sijaan kansalaisten toiveena vaikuttaa olevan, että presidentti osallistuisi maan johtamiseen varmistamalla, että asiat etenevät. Aiemmin julkaistut syksyn 2023 Arvo- ja asennetutkimuksen tulokset kertoivat, että asioiden kriisiytyessä presidentiltä toivotaan kykyä toimia ”kriisijohtajana” ja ”politiikan vakauttajana” jopa valtaoikeuksiensa laitoja vasten rymistellen.⁸

Liki puolet (47 %) arvioi, että presidentillä pitäisi tarvittaessa olla vähintään melko paljon valtaa eduskunnan lainsäädäntötyöhön.

Kuvio 4. "Presidentin valtaoikeuksia on karsittu maassamme liikaa"

Osapuilleen yhtä laaja osuus suomalaisista on sitä mieltä, että presidentillä tulisi olla vähintään melko paljon valtaa tietyissä keskeisissä valtion hallintoasioissa, kuten keskeisissä virkanimityksissä (51 %), eduskunnan hajottamisessa ja ennenaikaisten vaalien määräämisessä (50 %) sekä hallituksen muodostajan valitsemisessa (44 %), jonka kohdalla tosin lähes yhtä moni (41 %) katsoo korkeintaan melko vähäisen vallan riittävän presidentille.

Nämä ovat kaikki asioita, joissa presidentillä aiemmin ollut merkittävää valtaa on perustuslain uudistuksilla siirretty hallitukselle, eduskunnalle ja puolueille. Ajatuksena on ollut vahvistaa parlamentarismia, jossa esimerkiksi pääministerin valinnasta vastaa eduskunta.

Melko monen mielestä olisi kuitenkin parempi, jos presidentti voisi edelleen tasapainottaa muiden valtiomahtien valtaa. 44 prosenttia arvioi, että presidentin valtaoikeuksia on karsittu maassamme liikaa, ja selvästi pienempi osuus (29 %) ei katso, että presidentiltä olisi viety liikaa valtaa. Suunnilleen yhtä moni (27 %) ei osaa ottaa asiaan kantaa (Kuvio 4).

Käsitys presidentin vallan liiallisesta karsimisesta on vahvistunut vuosituhannen alkuvuosista, mutta näkemykset siitä jakautuvat väestöryhmien välillä (ks. Kuvioliite). Kriitti-

syys tapahtunutta kehitystä kohtaan kasvaa suoraviivaisesti vastaajan iän myötä ja vähennee koulutustason noustessa.

Puolueiden äänestäjäryhmät jakaantuvat karkeasti ottaen kolmeen joukkoon. Niistä ensimmäiseen kuuluvat presidentin valtaoikeuksien karsimista selvästi liiallisena pitävät Liike Nytin (69 %) ja perussuomalaisen (63 %) äänestäjät, sekä asiaan maltillisemmin suhtautuvat kokoomuksen (51 %) ja keskustan (51 %) kannattajat.

Toiseen joukkoon kuuluvat vihreiden (17 %), vasemmistoliiton (26 %) ja sekä tietyin varauksin myös RKP:n (30 %) äänestäjät, joista vain vähemmistö kokee valtaoikeuksia karsitun liikaa. Vihreiden kannattajat jäävät ainoaksi väestöryhmäksi, jonka enemmistö torjuu käsityksen presidentin valtaoikeuksien liiallisesta karsimisesta. Kolmas joukko sijoittuu mielipiteiltään välimaastoon, ja siihen kuuluvat SDP:tä (39 %) ja kristillisdemokraatteja (37 %) äänestävät. Tämä kolmijako kuvaa pitkälti puolueiden äänestäjäryhmien suhtautumista presidentin valtaoikeuksiin laajemminkin.

Käytännössä mitään jakolinjoja ei kuitenkaan synny tiedusteltaessa, pitäisikö parlamentarismia edistää vielä lisää. Vain yhdeksän prosenttia kaventaisi presidentin valtaoikeuksia ja vahvistaisi eduskunnan ja hallituk-

sen asemaa ja 70 prosenttia torjuu presidentin valtaoikeuksiin kajoamisen (Kuvio 5).

Arvo- ja asennetutkimuksen vertailutieto liki 30 vuoden takaa kertoo, etteivät suomalaiset 1990-luvullakaan suhtautuneet järin suopeasti presidentin vallan leikkaamiseen, mutta nyt asenteet presidentin vallan rajoittamiselle ovat hyvin selkeästi torjuvat.

Vahvaa johtajaa etsimässä

Parlamentarismin vahvistamiseen tähdänneiden perustuslain uudistusten ajatuksena oli, että presidentin vallan heikentäminen vahvistaa hallituksen asemaa toimeenpanovallan käyttäjänä ja tekee eduskunnan tuen varassa toimivasta pääministeristä Suomen tärkeimmän poliittisen johtajan.

Näin on eittämättä käynytkin, mutta pääministeristä ei ole tullut asemaltaan tasavallan presidenttiin verrattavissa olevaa maan johtajaa.⁹ Pääministerin asemaa syö hallituksen laajapohjaisuus. Pääministerin mahdollisuudet johtaa maata riippuvat siitä, kuinka hyvin hänen hallituskoalitiossaan mukana olevat puolueet kykenevät sovitteluun yhteen omia tavoitteitaan.

Yleensä yhteinen sävel on löytynyt, mutta viime aikojen hallituskaudet sisältävät myös lukemattomia esimerkkejä toimista ja uudistuksista, jotka ovat jääneet hallituksen sisäisten jännitteiden vuoksi tekemättä tai puoli-

tiehen. Pääministerin edellytykset johtaa olisivat paremmat, jos hallitukset olisivat yhteisempiä.

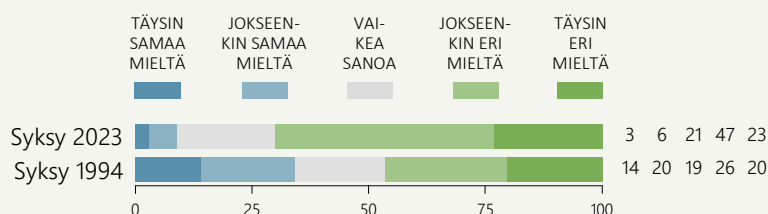
Suomalaiset eivät allekirjoita tällaista käsitystä, joskaan eivät liioin täysin torju sitä. Reilun viidesosan (22 %) mielestä pääministerin valta-asema on Suomessa nykyisin liian heikko, koska hallitukset ovat sisäisesti riitaisia. Kaksi kertaa suurempi osuus (46 %) ei näe pääministerin valta-asemassa hallituksen riitaisuudesta johtuvaa ongelmaa, mutta varsin moni (31 %) jää miettimään kantaansa (Kuvio 6).

Kiinnostavaa kyllä, selvät enemmistöt edellisen, Sanna Marinin hallituksen apupuolueita (keskusta, vihreät, vasemmistoliitto ja RKP) äänestävästä torjuvat väitteen riitaisuuden pääministerin asemaa heikentävästä vaikutuksesta. Sitä vastoin kolmea suurinta, eli mahdollisia pääministeripuolueita (kokoomus, perussuomalaiset, SDP) kannattavien enemmistöt eivät väittämää torju, jos kohta eivät siihen yhdykään (ks. Kuvioliite). Asetelma näyttäytyy siis hieman erilaiselta sen mukaan kannattaako suurta, vai pienempää puoluetta.

Suomalaiset ovat aiempien Arvo- ja asennetutkimusten perusteella suhtautuneet karastaen politiikassa esiintyvään vastakkain-

Pääministerin
vallan lisääminen
ei innosta.

Kuvio 5. "Presidentin valtaoikeuksia tulisi maassamme kaventaa ja eduskunnan ja hallituksen asemaa vahvistaa" (%)

asetteluun.¹⁰ Ratkaisua päätöksenteon takkuiluun kansalaiset eivät kuitenkaan näyttäisi hakevan ainakaan pääministerin aseman vahvistamisesta.

Yksi mahdollisuus päätöksenteon sujuvoittamiseksi ja valtarakenteiden tasapainottamiseksi olisi presidentin vallan vahvistaminen uudelleen.

Mielipiteet siitä jakautuvat kahteen tasavahvaan leiriin. 38 prosentin mielestä presidentin sisäpoliittista valtaa pitäisi vahvistaa, koska johtajuus on Suomessa nykyisin kateissa, mutta yhtä moni (38 %) torjuu ajatuksen (Kuvio 7).

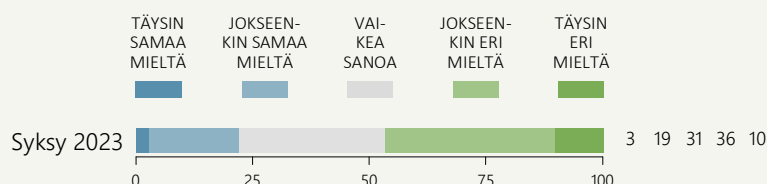
Äänestäjäryhmien väliset kannat jakautuvat jälleen voimakkaasti puoluekannatuksen mukaan. Presidentin valtaa sisäpoliti-

kassa lisäisi enemmistö perussuomalaisien (58 %) kannattajista, mutta asia kiinnostaa myös kokoomuksen (46 %) ja Liike Nytin (45 %) äänestäjiä. Muita puolueita äänestävät ovat selkeän kielteisellä kannalla lukuun ottamatta SDP:n ja kristillisdemokraattien kannattajia, joiden kannat ovat epäileväiset (ks. Kuvioliite).

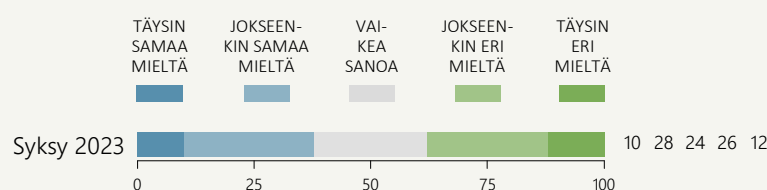
Viime vuosikymmenten perustuslain muutosten valossa tasapäästä tulosta voi silti luonnehtia presidenttimyönteiseksi. Yksi selitys tälle on, että toive vahvasta ja oikeudenmukaisesta johtajasta elää suomalaisissa melko voimakkaana.

Enemmistö (58 %) suomalaisista katsoo, että maamme kaipaa vahvoja johtajia, jotka kykenevät palauttamaan yhteiskuntaamme

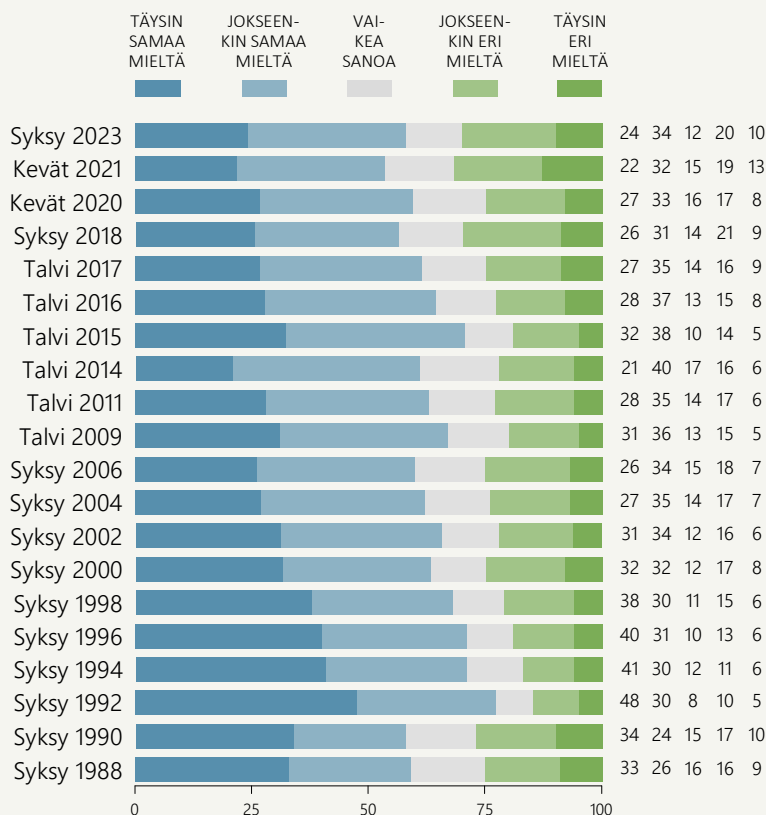
Kuvio 6. "Pääministerin valta-asema on Suomessa nykyisin liian heikko, koska hallitukset ovat sisäisesti riitaisia" (%)

Kuvio 7. "Presidentin sisäpoliittista valtaa pitäisi vahvistaa, koska johtajuus on Suomessa nykyisin kateissa" (%)

Kuvio 8. ”Maamme kaipaa vahvoja johtajia, jotka kykenevät palauttamaan yhteiskuntaamme kurin ja järjestyksen sekä oikeiden arvojen kunnioituksen” (%)

kurin ja järjestyksen sekä oikeiden arvojen kunnioituksen. Lähes puolta pienempi osuus (30 %) on eri mieltä tällaisten vahvojen johtajien tarpeesta (Kuvio 8).

Vahvan johtajan arvostus ja sellaisen kaipuu on osoittautunut sitkeähenkiseksi läpi vuosikymmenten huolimatta siitä, että ajoittain se on ollut pitkäänkin laskutrendillä. Syynä tähän ovat suuret matkalle osuneet yhteiskunnalliset kriisit.

Erityisesti talouskriisit ovat kukin vuorollaan lisänneet toiveita vahvasta johtajasta, joka palauttaisi asiat raiteilleen. Eniten vahvan johtajan kaipuu kasvoi 1990-luvun alun suuressa lamassa, mutta mittausten aikasarjassa erottuvat myös finanssikriisiä seurannut

vuosi 2009 sekä vuosi 2015, jolloin Suomi oli ajautunut kilpailukykykriisiin.

Kuvaajassa näkyvät myös viime vuosien tapahtumat, joskin melko pieninä nytkähdyksinä. Neljän viime vuoden aikana on tapahtunut paljon. Koronapandemian myötä Suomi eli yli vuoden ajan poikkeusoloissa. Venäjän hyökkäyssota toi mukanaan energiakriisin, kiihtyneen inflaation ja nousseet korot, ja Suomen talous vajosi taantumaan.

Ulkopolitiikan ankkuri

Venäjän hyökkäys Ukrainaan vei Suomen myös Naton jäseneksi. Samalla presidentin asema ja valta vahvistuivat, kun Natoon liityt-

täessä todettiin, että sen huippukokouksissa Suomea edustaa presidentti.

Ratkaisu tarkoittaa, että valtiolaivaa käytännössä luotsaava ja Suomea EU-huippukokouksissa edustava pääministeri jää kotijoukkoihin, kun presidentti sekä ulko- ja puolustusministerit edustavat maamme Naton päättäjien kokoontumisissa.

Suomalaisten mielestä ratkaisu on ollut oikea. Vain 17 prosenttia yhtyy väitteeseen, jonka mukaan pääministerin pitäisi edustaa maamme Naton huippukokouksissa presidentin sijaan, koska pääministeri on Suomen politiikan tosiasiallinen johtaja. Enemmistö (58 %) torjuu ajatuksen, että pääministeri syrjäyttäisi presidentin Nato-kokouksista (Kuvio 9).

Ratkaisuun — tai oikeammin ulkopoliittikan kaksoisjohtajuuteen — liittyy kuitenkin myös mahdollisia ongelmia. Toimiakseen Nato-Suomen kahden kärjen malli ulkopoliittikan johtamisessa edellyttää presidentiltä, hallitukselta ja eduskunnalta saumatonta yhteistyötä ja katkotonta tiedonkulkua. Selkeys on tarpeen myös ulospäin. Muiden mai-

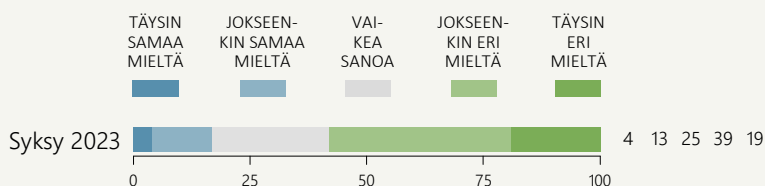
den valtiojohtajien pitää tietää, kehen ottaa yhteyttä, jos haluaa keskustella Suomen ulkopoliittikan johtajan kanssa.

Vaikka valtiojohdon yhteispeli pääosin toimisikin, ongelmia voi silti syntyä, jos presidentti ja hallitus eivät jonain päivänä löydä yhteistä säveltä. Perustuslain mukaan asia siirtyy tällöin eduskunnan ratkaistavaksi, mutta voidaan perustellusti kysyä, onko Suomessa kriisiolosuhteissa todella aikaa valtiojohdon sisäisiin välienselvittelyihin.

Eduskunnan perustuslakivaliokunta sivusi tätä aihetta lausunnossaan, joka koski hallituksen esitystä Natoon liittymiseksi.¹¹ Valiokunta suositti hallitukselle arvion teettämistä Nato-jäsenyyden vaikutuksista valtioelinten välisiin valta-asetelmiin. Käytännössä arvioissa pohdittaisiin tarvetta rajoittaa presidentin valtaa.

Suomalaiset eivät lämpene tällaisille kaa-vailuille, ja arvioivat Nato-jäsenyyden edellyttävän pikemmin presidentin vallan kasvattamista. 44 prosenttia katsoo, että presidentin valtaoikeuksia pitäisi laajentaa nykyisistä, koska Suomen Nato-jäsenyys tuo presidentille myös lisää vastuuta. Liki kolme kymmenestä (28 %) ei pidä Nato-jäsenyyttä asiana,

Kuvio 9. ”Pääministerin pitäisi edustaa maamme Naton huippukokouksissa presidentin sijaan, koska pääministeri on Suomen politiikan tosiasiallinen johtaja” (%)

joka edellyttäisi presidentin vallan vahvistamista, ja yhtä moni ei osaa ottaa asiaan kantaa (Kuvio 10).

Suomalaiset näkevät nyt tasavallan presidentin Suomen ulkopoliittisen linjan ankkurina, jonka rooli korostuu maailmantilanteen ollessa aiempaa epävakampi. Lähes puolet (48 %) vahvistaisi presidentin ulkopoliittista valtaa, jotta Suomen linjan jatkuvuus voitaisiin turvata. Vain viidesosa (21 %) torjuu ajatuksen presidentin ulkopoliittisen vallan vahvistamisesta (Kuvio 11), mutta suurehko osuus (31 %) ei osaa ottaa kantaa tarpeeseen vahvistaa presidentin ulkopoliittista valtaa.

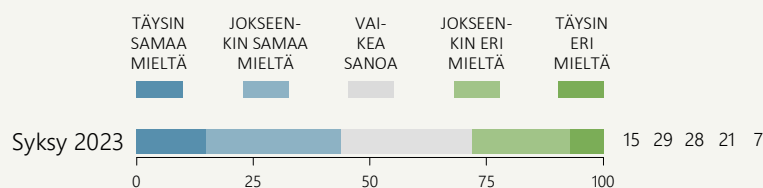
Käsitykset ovat säilyneet pitkälti ennallaan viime keväästä, jolloin voitiin todeta mielipiteiden muuttuneen vuosituhannen alkuvuosista presidentille ulkopoliitiikassa suurempaa roolia toivovaksi.¹² Puolessa vuodessa hieman kasvanutta epävarmuutta osataan selittää kohta edessä oleva presidentin vaihdos.

Kaikki merkit näyttävät siltä, että tulevat presidentinvaalit kiinnostavat suomalaisia laajalti. Presidentinvaalin äänestysprosentit ovat viime vaaleissa olleet korkeita ja EVAn vuoden 2021 Arvo- ja asennetutkimuksessa 91 prosenttia suomalaisista ilmoitti olevansa vähintään melko kiinnostuneita äänestämään presidentinvaalissa.¹³

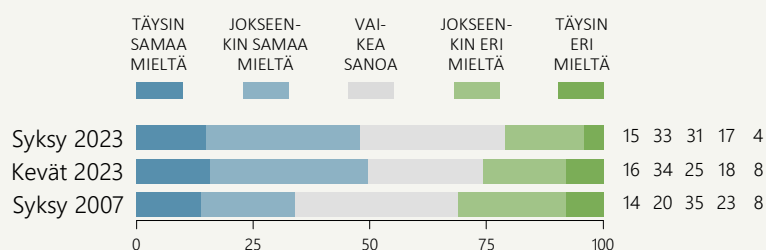
Tämä liittyy siihen, että presidentillä on suomalaisille väliä. Vain reilu viidesosa (22 %) arvioi, että tasavallan presidentin valtaoikeuksia on kavennettu niin tuntuvasti, että on samantekevää kuka tehtävää hoitaa. Kaksi kolmasosaa (66 %) on asiasta eri mieltä (Kuvio 12).

Suomessa pitkään linjana ollut presidentin vallan kaventaminen ja sen käytön enenevä saattaminen eduskunnan valvonnan alaiseksi eivät ole vaikuttaneet kielteisesti suhtautumiseen presidentin tehtävään. Seuraavakin presidentti on suomalaisille arvostettu valtiojohtaja ja esikuva.

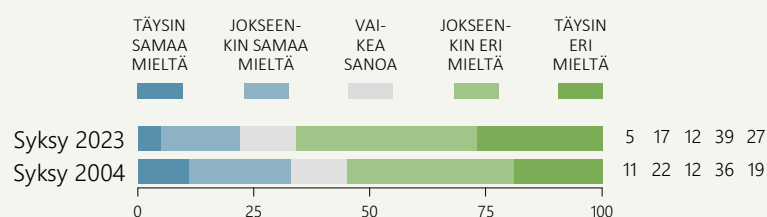
Kuvio 10. "Presidentin valtaoikeuksia pitäisi laajentaa nykyisistä, koska Suomen Nato-jäsenyys tuo presidentille myös lisää vastuuta" (%)

Kuvio 11. Presidentin ulkopoliittista valtaa pitäisi vahvistaa, jotta Suomen linjan jatkuvuus voitaisiin turvata (%)

Kuvio 12. "Tasavallan presidentin valtaoikeuksia on kavennettu niin tuntuvasti, että on samantekevää kuka tehtävää hoitaa" (%)

Viitteet

- 1 Helsingin Sanomat (2023).
- 2 Ks. Penttilä (2008).
- 3 Tarkka kysymysmuoto Arvo- ja asennetutkimuksessa: Tasavalloissa lainsäädäntövalta kuuluu parlamenteille, mutta valtiota johtavat yleensä hallitus ja presidentti, joiden välinen tehtävä- ja vallanjako vaihtelee maakohtaisesti. Kuinka hyvin seuraavassa esitetyt eri vallanjaon mallit sopisivat sinun mielestäsi Suomelle?
- 4 Poikkeuksen tekevät Liike Nytin äänestäjät, joista 58 prosenttia pitää nykyistä vahvempaa presidenttiä Suomelle sopivana mallina. Tulokseen on kuitenkin syytä suhtautua varauksella, sillä Liike Nytin, RKP:n ja kristillisdemokraattien kannattajaryhmien kohdalla tutkimuksen vastaajamäärät ovat pieniä ja saadut tulokset suuntaa antavia.
- 5 Tarkka kysymysmuoto EVAn Arvo- ja asennetutkimuksessa: Maallemme valitaan piakkoin tasavallan presidentti seuraavalle kuusivuotiskaudelle. Mitä mieltä olet presidentin valtaoikeuksista: Kuinka paljon valtaa presidentillä pitäisi sinun mielestäsi olla seuraavissa asioissa tai asiakokonaisuuksissa? Kerro oma mielipiteesi riippumatta siitä, mitkä presidentin valtaoikeudet ovat tällä hetkellä.
- 6 Suomen perustuslaki, 11.6.1999/731.
- 7 Valtioneuvosto (2022).
- 8 Haavisto (2023b).
- 9 Ks. Wahlroos (2017), ss. 90–110.
- 10 Haavisto (2023c).
- 11 Eduskunta (2022).
- 12 Metelinen (2023).
- 13 Haavisto (2021). 2000-luvulla pidettyjen presidentinvaalien 2. kierroksen äänestysprosentti on ollut keskimäärin 73, mikä on hieman korkeampi kuin eduskuntavaalien keskimääräinen äänestysprosentti.

Lähteet

- Eduskunta (2022). Perustuslakivaliokunnan lausunto PeVL 80/2022 vp, https://www.eduskunta.fi/Fi/vaski/Lausunto/Sivut/PeVL_80+2022.aspx
- Haavisto, I. (2023a). Ukrainan asia on meidän – Suomalaiset edellyttävät Venäjän vetäytyvän Ukrainasta, EVA Analyysi No 125, <https://www.eva.fi/blog/2023/11/18/suomalaisten-enemmisto-pitaa-valttamattomana-etta-ukraina-voittaa-sodan/>
- Haavisto, I. (2023b). Suomalaiset toivovat uudesta presidentistä ensisijaisesti kansakunnan keulakuvaa ja ulkopoliittikan johtajaa, EVA Artikkel 31.10.2023, <https://www.eva.fi/blog/2023/10/31/suomalaiset-toivovat-uudesta-presidentista-ensisijaisesti-kansakunnan-keulakuvaa-ja-ulkopoliittikan-johtajaa/>
- Haavisto, I. (2023c). Rautaisannos realismia – Suomalaisen hallitusohjelmatoiveita leimaa talousrealismi, EVA Analyysi No 120, <https://www.eva.fi/blog/2023/03/22/suomalaisten-hallitusohjelmatoiveita-leimaa-talousrealismi/>
- Haavisto, I. (2021). Aluevaalit eivät kiinnosta suomalaisia – äänestysinto vastaavaa kuin eurovaaleissa, EVA Artikkel 21.12.2021, <https://www.eva.fi/blog/2021/12/21/aluevaalit-eivat-kiinnosta-suomalaisia-aaenestysinto-vastaavaa-kuin-eurovaaleissa/>
- Helsingin Sanomat (2023). Orpo: Presidentin roolin tarkastelu ei välttämättä tarkoita valtaoikeuksien kaventamista, <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000009636089.html>
- Metelinen, S. (2023). Suomalaiset haluavat tasavallan presidentin johtavan jatkossakin ulkopoliittikkaa, EVA Artikkel 18.7.2023, <https://www.eva.fi/blog/2023/07/18/suomalaiset-haluavat-tasavallan-presidentin-johtavan-jatkossakin-ulkopoliittikkaa/>
- Metelinen, S. (2022). Valta tasapainossa – Suomen valtarakenteet ovat kansalaisten mielestä kohdillaan, EVA Analyysi No 111, <https://www.eva.fi/blog/2022/07/19/suomen-valta-rakenteet-ovat-kansalaisten-mielesta-kohdillaan/>
- Metelinen, S. (2021). Kansakunnan kivijalka – Pandemiassakin suomalainen luottaa presidenttiin, poliisiin ja puolustusvoimiin, EVA Analyysi No 95, <https://www.eva.fi/blog/2021/06/08/pandemiassakin-suomalainen-luottaa-presidenttiin-poliisiin-ja-puolustusvoimiin/>
- Penttilä, R. (2008). Suomen ulkopoliittikan idea, EVA Raportti, Taloustieto Oy, <https://www.eva.fi/blog/2008/03/19/suomen-ulkopoliittikan-idea/>
- Suomen perustuslaki, 11.6.1999/731.
- Valtioneuvosto (2022). EU-maiden johtajat vaativat Venäjää lopettamaan hyökkäyksen Ukrainaan välittömästi, 11.3.2022, https://valtioneuvosto.fi/en/-/10616/eu-leaders-call-on-russia-to-cease-aggression-against-ukraine-immediately?languageId=fi_FI

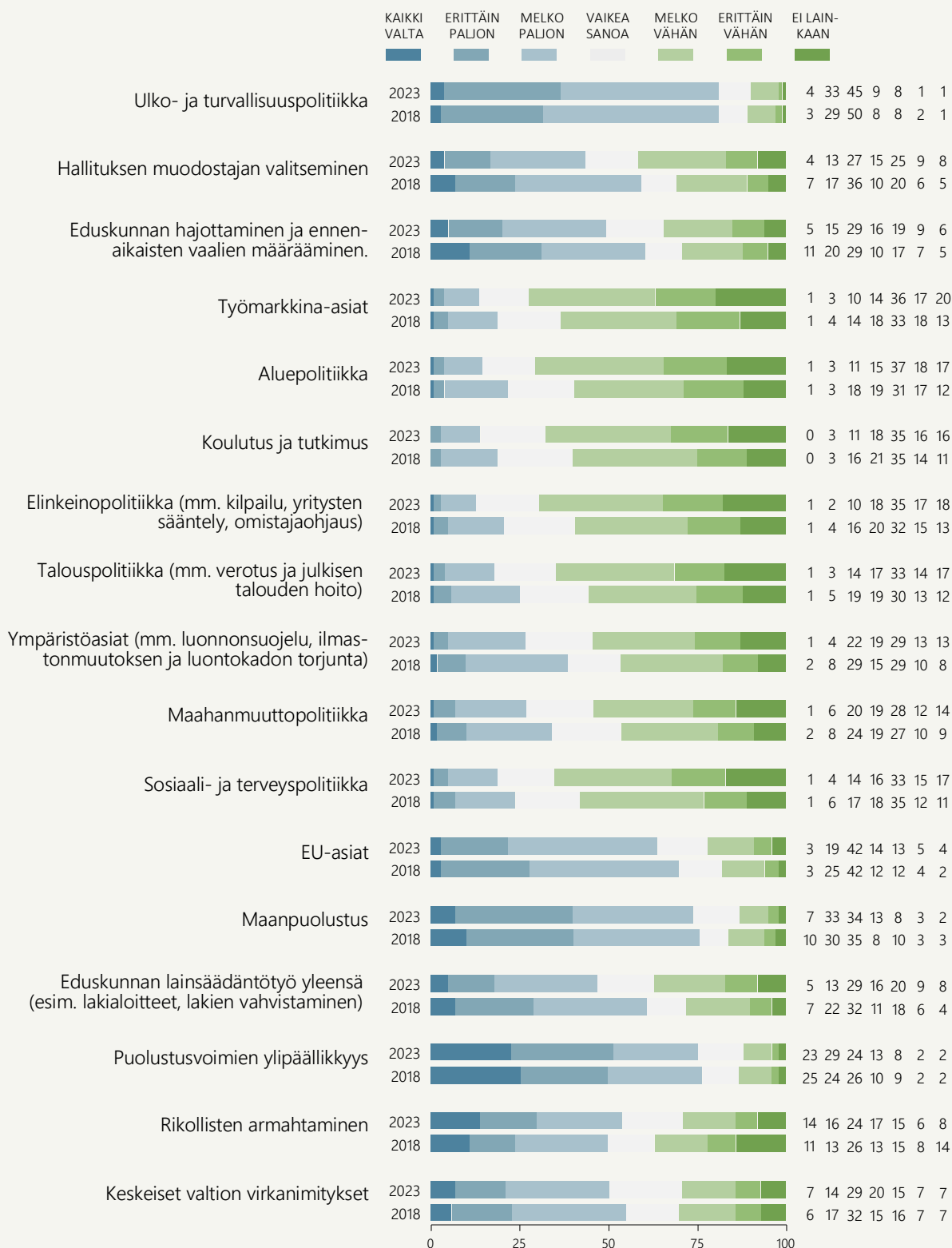
Wahlroos, B. (2017). Hiljainen vallankumous – Tekikö uusi perustuslaki Suomen hallitsemisen mahdolliseksi? EVA Pamfletti, Taloustieto Oy, <https://www.eva.fi/blog/2017/10/23/perustuslaki-vei-hallituksen-valtaa-nain-bjorn-wahlroos-kehittäisi-perustuslakia/>

Näin kysely tehtiin

Tulokset perustuvat 2 045 henkilön antamiin vastauksiin. Tulosten virhemarginaali on koko väestön tasolla 2–3 prosenttiyksikköä kumpaankin suuntaan. Tiedot kerättiin 15.–27.9.2023. Vastaajat edustavat koko maan 18–79-vuotiaista väestöä (pl. Ahvenanmaa). Aineisto on kerätty Taloustutkimus Oy:n internetpaneelissa, josta tutkimusotos on muodostettu ositetulla satunnaisotannalla. Aineisto on painotettu edustamaan väestöä iän, sukupuolen, asuinalueen, koulutuksen, ammatin tai aseman, toimialan ja puoluekannatuksen mukaan. Aineiston tilastollisen jatkoanalyysin ja tulosgrafiikan on tehnyt Pentti Kiljunen (Yhdyskuntatutkimus Oy). Tulokset ja niiden tarkemmat väestöryhmittäiset erittelyt löytyvät EVAn kotisivuilta. EVAn Arvo- ja asennetutkimuksia on tehty vuodesta 1984.

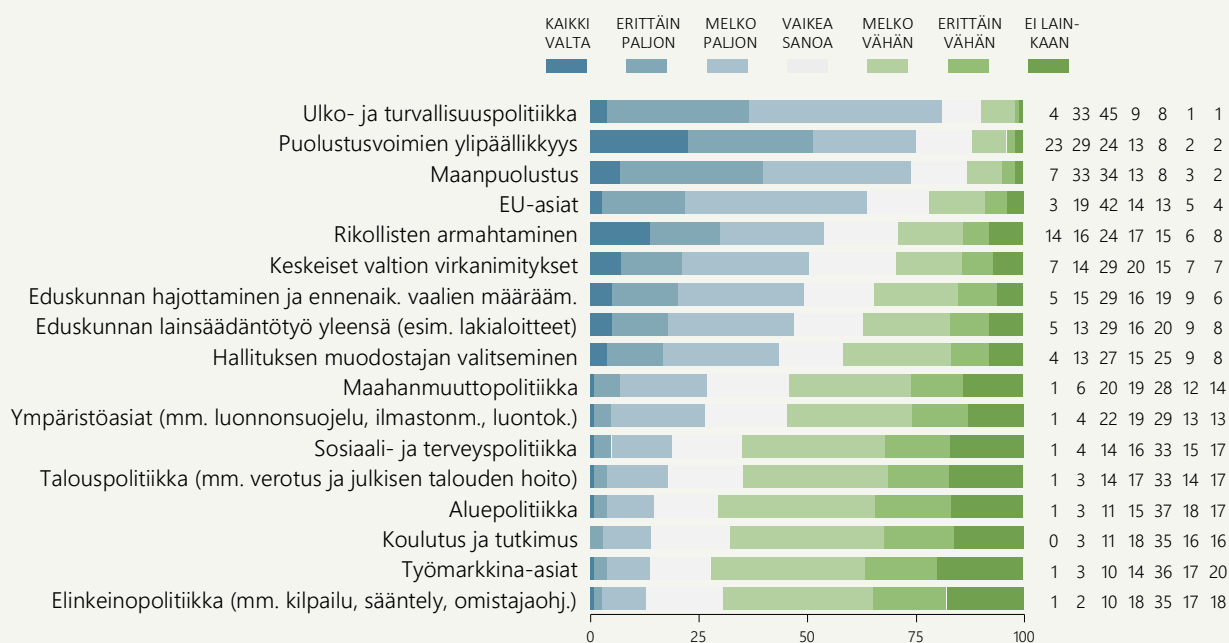
Liitekuviot

Liitekuvio 1.

**Kuinka paljon valtaa presidentillä pitäisi olla seuraavissa asioissa:
Arviot talvella 2018 ja syksyllä 2023 (%)**

Liitekuvio 2.

Kuinka paljon valtaa presidentillä pitäisi olla seuraavissa asioissa (%)

Elinkeinoelämän valtuuskunta

Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA on elinkeinoelämän ajatuspaja, jonka tavoitteena on edistää yhteiskunnan pitkän aikavälin menestystä.

EVA toimii elinkeinoelämän ja yhteiskunnan vaikuttajien kohtaamispaikkana.

EVA tuottaa tietoa ja uusia näkökulmia julkiseen keskusteluun.

EVA Analyysit ottavat kantaa ajankohtaisiin kysymyksiin ja tarjoavat ratkaisuja yhteiskunnallisiin ongelmiin.

Analyysit löytyvät EVAn kotisivuilta www.eva.fi.

ISSN 2342-0774 (Painettu) ISSN 2342-0782 (PDF)